

SECTIO II.

DE ANALOGICO NOSTRO CONCEPTU MYSTERII SS. TRINITATIS

CAPUT I.

DE SUPERRATIONALI INDOLE MYSTERII

THEISIS XVII.

*In revelatione ipsa docetur,
dogma SS. Trinitatis esse mysterium proprie dictum
excedens vim rationis humanae.*

* Deus revelans se trinum in personis, explicite etiam revelavit,
* praeter notum Dei per ea, quae facta sunt, intellectu conspicendum,
* esse profunda Dei, quae cum sint supra vim intelligendi humanam,
* solus Spiritus Dei scrutatur, nubisque revelavit. Ad haec profunda Dei
* imprimis pertinere internas processiones, et Trinitatem personarum,
* tum ex verbo Dei scripto tum ex perpetua professione et intellectu
* catholicico demonstratur, tum ex ipsa propria ratione huius dogmatis
* in comparatione cum nostro modo intelligendi consequitur. Est ergo
* SS. Trinitas mysterium proprie dictum, eniū veritas nec citra reve-
lationem lumine rationis humanae cognosci, nec supposita revelatione
* ex principiis mere rationalibus demonstrari potest. *

Ad sensum propositionis rite intelligendum oportet notionem *mysterii proprie dicti* universum perspectam habere. 1°. Non sufficit dicere, rationem personae et consequenter Trinitatis personarum in Deo supereminere nostrum conceptum, ut sive ante sive post revelationem suscepimus non propria sed solum analogica notio eam apprehendere valeamus. Quamvis enim id sit quidem verissimum, attamen commune hoc est essentiae omnibusque attributis divinis; neque propterea existentia, omnipotencia, sapientia Dei etc. simpliciter mysteria sunt superrationalia. Mysterium vide-
liet stricto sensu in veritatisbus fidei duo includit, quod neque existentia veritatis (*an sit*) solo lumine rationis intelligitur, neque interna eius ratio (*quid sit*) conceptu proprio (ut proprium condistinguitur ab analogo) etiam supposita fide a nobis apprehendere potest. Brevissime dicimus: in mysteriis *tam notitia apprehensionis quam cognitionis consensionis*, seu *tam idea quidditatis quam iudicium veri-*

tatis est supra vires rationis. Hac in re non parum sibi illuserunt Güntheriani, qui solo lumine rationis partam intelligentiam vindicantes de SS. Trinitate *quia* est et *quid* est (ut aiebant), nihilominus affirmabant indolem mysterii superrationalis satis servari fatendo, quod Deum non cognoscimus, *quonodo* est, et sicut Deus ipse se ipsum cognoscit. Sed si solum non cognoscimus proprie, quonodo est, non magis Trinitas, quam Dei unius existentia est supra rationem; hoe autem ipsum indolem mysterii subvertit, qualem in Scriptura et a Patribus assertam videbimus. Quod vero Deum non cognoscimus, sicut ipse cognoscit se ipsum, id ad rationem mysterii nihil pertinet; talis enim modus cognoscendi est comprehensio, quae creaturae etiam in quacunque elevatione supernaturali ad visionem beatificam omnino repugnat.

2°. Non tamen mysterium ita est, ut de eo supposita revelatione nihil intelligamus, *quid sit*. Profecto nisi aliquo modo notionibus saltem analogicis apprehenderemus, *quid sit* illud, quod revelatur et credendum proponitur, neque fides explicita in talem veritatem locum habere posset; non enim vocabula sed res seu veritates verbis significatae sunt obiectum (materiale) fidei. Quoad ideam igitur quidditatis, seu quam appellavimus *notitiam apprehensionis*, videtur mysterium perinde se habere ac cognitionem etiam absolutorum attributorum Dei. At quamvis differentia potissimum sit in *iudicio veritatis*, quod de SS. Trinitate est omnino superrationale, de existentia Dei et attributis absolutis non item; nihilominus manet adhuc magnum discrimen in ipsa *notitia apprehensionis*. Ad analogicum conceptum attributorum Dei ex adumbrationibus in creaturis pertingimus lumine rationis per viam *affirmationis, negationis, et transrecisionis* (της ὑπεροχῆς), adeoque ab analogo inferiori ascendimus ad conceptum archetypi seu (ut aiunt) *primi analogi*, qua in mentis operatione non ad solam notionem analogam quidditatis, sed simul ad *iudicium veritatis* pervenitur (Tract. de Deo th. XII.). Contra vero notionem ipsam personarum, quae relationibus constituuntur et quae sub formali ratione personarum realiter inter se di-

stinctae simul sint una numero essentia, numquam apprehenderemus, nisi praecederet positiva doctrina et revelatio. Proposita demum revelatione quaerimus analogias in creatis ad aliquem efformandum conceptum; adeoque licet ratio hic aliquid agat lumine proprio, seu ex ideis rationalibus, semper tamen inititut positivae revelationi, sive ab obiecto revelatione proposito ratio velut descendit ad investigandas adumbrationes in creaturis, non ut demonstretur *iudicium veritatis* (*an sit*), hoc enim fide sola constat; sed ut formetur conceptus aliquis analogus rei credendae.

Radix et fundamentum huius discrinimini est, quod Deus creator et prima causa *ad extra* operans intelligendo ac volendo et universim secundum attributa absoluta, haec ipsa attributa « sempiternam virtutem et divinitatem » exhibet « intellectu conspicienda per ea, quae facta sunt » (*Rom. I. 19. seqq.* vide *Tract de Deo Sect. I.*); contra vero personae relativa ad invicem interque se realiter distinctae sunt relationes immanentes, nec generatio et processio ad extra referuntur; adeoque personae operantur quatenus sunt unus Deus, non autem quatenus ad se invicem referuntur et relationibus distinguuntur. Sic ergo Deus secundum absoluta ex operibus cognoscibilis est ut causa ab effectu, *quia* est, et analogice *quid* est; sed sub formalitate relationum ad intra non est causa operum ad extra, atque ideo neque ut causa ex effectu cognoscibilis, *an sit*, et *quid sit*.

Postquam revelatae sunt internae illae processiones et personae distinctae, possumus quidem in creaturis maxime in spiritu create, reperire analogias ad efformandum aliquem conceptum processionum et personarum divinarum, *quid sint*. Id vero inde est, quod spiritus creatus tamquam imago Dei exhibet immediate analogiam divinæ intellectio-
nis et voluntis (*dilectionis*); unde postquam ex revelatione novimus processiones in Deo secundum intellectum et dilectionem, possumus pervenire *mediate* per conceptum intellectio-
nis et dilectionis ad efformandum conceptum processionum. Proprie ergo dicendum esset: ex creaturis *immediate* apprehendimus analogice absoluta attributa, et (*supposita*

revelatione relativorum) ex attributis absolutis (adeoque ex creaturis *mediate*) apprehendimus analogice processiones et relationes internas (cf. *S. Th. I. q. 32. a. 1. ad 1.*). Si quando igitur Patres, ut *Athanasius orat. I. contra Arian.* n. 11. 12., videntur de distinctis personis interpretari illud *Apostoli Rom. I. 20.*: « invisibilia ipsius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellectu conspicuntur, sempiterna quoque eius virtus et divinitas »; haec Patrum accommodatio intelligi debet de immediata cognitione absolutorum attributorum ex creaturis, et de *mediate* deducto conceptu personarum *supposita revelatione*. Ita s. *Cyrillus postquam indicavit*, sempiternam virtutem in illo textu Pauli posse intelligi Filium, qui est Dei potentia et Dei sapientia, continuo hunc subiicit commentarium. « Scriptum est, nemo novit Patrem nisi Filius, et cui Filius revelaverit. Si autem soli Filio Pater cognoscitur, et per solum illum alii revelatur, non ergo per creaturam neque ex iis intellectus quae facta sunt, Pater conspicitur; sed creatura quidem clamat suum creatorum Deum Verbum (non ut distinctum a Patre sed ut creatorem); Verbum autem (iam per revelationem cognitum ut persona distincta) in se ipso ostendit Patrem. Idecirco *Philippo* dicenti: ostende nobis Patrem, non ex creaturarum pulchritudine concludendo eum intelligere iubet (1), sed se ipsum ostendit diens: qui vidit me, vidit et Patrem » *Cyrill. Thesaur. T. V. P. I. p. 20. 21.*

His praenotatis ad demonstrationem theses quoquerimus, quid revelatio ipsa et revelationis catholicus intellectus de superrationalitate mysterii directe nos doceat; deinde quid inspecto ipso dogmate ut revelatum est, et instituta comparatione cum nostro cognoscendi modo rationali, de eadem superrationalitate concludendum sit.

I. Consideramus primum doctrinam Scripturæ de superrationali mysterii eminentia.

1*. Universim dari aliquas veritates supernaturales, quarum notitia necessaria sit hominibus et quae tamen ratio-

(1) Οὐκ ἐτοπισμένον καλλονής ἀνάλογος αὐτὸν θεωρεῖ ἐπιτάσσει. Sunt verba desumpta ex *Sap. XIII. 6*: εἰ γὰρ μηδένος καλλονῆς κατεργατῶν ὁ γενεσιοργός αὐτὸν θεωρεῖται. Vid. *Tract. de Deo th. II.*

nem superent, nec nisi per fidem in vita praesenti et per supernaturalem visionem in vita futura cognosci possint, in revelatione ipsa testatissimum est. Hanc rem Paulus 1. Cor. II. toto capite data opera declarat.

Apostolus distinguit duplum sapientiam obiectivam h. e. duplicem seriem rerum et veritatum cognoscendarum. Primum est « sapientia quam Apostoli loquuntur inter perfectos, » « sapientia quam nemo principum huius saeculi cognovit, » « Dei sapientia in mysterio abscondita »; huic deinceps opponitur « sapientia huius saeculi, » « sapientia quam Graeci quaerunt » (ib. I. 22.). Utrique obiectivae sapientiae respondet utique duplex eaque diversissima sapientia formalis seu subiectiva: una est « mens Christi, » per eam homines sunt « spirituales » ($\pi\tau\omega\mu\zeta\tau\omega\iota\sigma$); per alteram homo est « sapiens » ($\tau\omega\varphi\omega\varsigma$); sed sapiens secundum carnem, scriba ($\gamma\rho\zeta\mu\zeta\tau\omega\varsigma$; litterator, ut vertit Tertullianus contra idololatras c. 9.), conqueritor huius saeculi » (I) (ib. I. 20.26.); homo vi huius sapientiae manet adhuc « animalis » ($\psi\omega\chi\omega\varsigma$) (2).

Hinc porro principium efficiens seu fons *immediatus* utriusque sapientiae differt. Sapientiae, quam Graeci quaerunt, principium proximum est utique humana ratio, seu melius principium est Deus per lumen rationis et per opera creationis (Rom. I. 19. sqq.). At sapientiae alterius altioris principium est Spiritus Sanctus longe alio modo; idque dupliciter. Nam a) interne afficit animam rationalem redditque homines « spiritales. » Hoc quidem fieri potest et

(1) Σωζόμενος τοις αίσους τοτού parallelum Sap. XIII. 9. ποτούτοις ἵγειαν, ἵνα δυνάσθαι τοις αἴσους. Tract. de Deo th. II.

(2) Animale et spiritale at naturale et supernaturale comparantur etiam 1. Cor. XV. 44-46.; multo frequentius caro et spiritus hoc sensu sibi opponuntur, sicut h. 1. « sapientes secundum carnem » et « sapientes secundum spiritum » vel « spiritales. » Itaque homo animalis licet supponat naturam rationalem bonam, semper tamen in oppositione ad spirituale significat privationem boni in ordine praesenti necessarii. « Animale » hominem appellat enim, qui est contentus solis propriis cogitationibus rationalibus ($\lambda\alpha\gamma\zeta\mu\omega\varsigma$), et Spiritus doctrinam non admittit, sed neque illam potest intelligere. Theodoret. in h. 1. Ita etiam sed multo fusius Chrysostomus in 1. Cor. hom. VII. n. 4. et cum ipso Oecumenius, Theophylactus, Suidas.

fit in ordine etiam ad veritates lumine rationis cognoscibles, ut modus cognitionis non sit animalis seu naturalis sed spiritalis seu supernaturalis. Verum b) h. 1. Apostolus agit de veritatibus, quae lumine rationis sunt omnino non cognoscibles. Quoad has veritates docet duplum necessarium esse operationem Spiritus Sancti, vel potius operationem Spiritus Sancti ad duplum effectum, ut *primo* mysterium per se humanae rationi naturali omnino absconditum et inaccessum reddatur cognoscibile, quod fit *revelatio*ne interna vel externa; ut *secundo* cognoscatur, sicut oportet, quod fit gratia interna reddendo homines « spiritales. » Nos nunc de priori illo modo sumus solliciti, quia in eo continetur veritatum eminentia superrationalis, de qua quaerimus.

Ait itaque Apostolus: sapientia quam loquimur inter perfectos, h. e. sapientia obiectiva, veritas, doctrina, res illa, quae est obiectum sapientiae subiectivae, est sapientia in mysterio. Hoc epitheton in mysterio declarat per aliud: est sapientia *abscondita* idque ab aeterno; ab aeterno enim Deus praedestinavit illam rem verificandam (quatenus contingens est, et fit in tempore; nam Paulus prae oculis habet incarnationem tamquam oeconomiam redemptionis) et supernaturaliter revelandam ib. II. 6. 7. Unde hanc sapientiam nemo principum huius saeculi cognovit. Principes huius saeculi sunt sine dubio illi, qui eminent inter homines praerogativis huius saeculi seu donis naturalibus, et prae subiecta materia qui eminent sapientia, quam dixit v. 6. « sapientiam principum huius saeculi », qui sunt « sapientes $\gamma\rho\zeta\mu\zeta\tau\omega\varsigma$; inquisidores huius saeculi » (ib. I. 20. 26.) (1). Haec universalitas propositionis negativaes « nemo principum huius saeculi cognovit », non restrinquit per additum: « si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent »; sed solum ostenditur, etiam Pilatum eique si-

(1) Chrysostomus 1. c. n. 1. 2.; Theodoretus in h. 1. principes huius saeculi v. 6. dicunt esse, « qui in dignitatibus, in magistratibus sunt, qui huiusmodi rem praeclaram existimant, tum philosophos, oratores, scriptores. » Subinde v. 8. intelligent Pilatum et Herodem, vel etiam sacerdotes et scribas Iudeorum.

miles gentiles, nec minus Iudeos sapientes et scribas qui reiecerunt revelationem Christi, comprehendendi inter illos omnes, qui sapientiam absconditam non cognoverunt. Porro quomodo sapientia illa sit in *mysterio*, *abscondita*, *nemini principum huius saeculi cognita*, adhuc declarat Paulus verbis Scripturae (Is. LXIV. 4.): « sed sicut scriptum est: quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus (cf. v. 7. quam praedestinavit Deus) iis, qui diligent illum » v. 9. Quae Deus praeparavit, ex contextu (momentibus etiam Chrysostomo l. c. n. 3, Theodoreto in h. l.) sunt utique idem, quod antea dixit sapientiam, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram; sunt nimurum mysteria redemptionis, horumque imprimis fundamentum Dominus gloriae Christus, Verbum incarnatum; neque tamen ideo minus recte in his ut finis et complementum redemptiois intelligi possunt ac debent inclusa bona beatitudinis coelestis. Phrasis *in cor hominis ascendit*, est in modo loquendi biblico notissima, significans idem ac in animum, in mentem, in intellectum venire. Quando ergo dicitur; « in cor hominis non ascendit », locutio universalis designat sapientiam illam esse supra intellectum naturae humanae. « Loquitur de universa natura humana... Unde manifestetur est, quod prius quam audiarent, nec in cor quidem homini ascenderant; nam postquam datus Spiritus fuerat, cor prophetarum non erat cor hominis (viribus humanis naturalibus), sed cor spirituale, quemadmodum ipse ait: sensum (*vov*) Christi habemus » Chrys. ibi. « Quoniam economiae (Incarnationis) mysterium absconditum esse dixit, necessario adiecit: quae neque ullus audivit neque vidit umquam, neque mens maxime inexplicabilis cogitavit » μητε δέ παλιντοτάτος ἐνενόησεν *vov*; Theodoreto. ibi.

In hactenus dictis: sapientia in *mysterio*, *abscondita*, *nemo cognovit*, neque in cor hominis ascendit, enuntiatur quidem factum ignoracionis, sed factum quod sit ex ipsa rei natura, ex natura inquam mysterii cognoscendi et mentis cognoscentis. Si de hoc adhuc dubitas, perge ad sequentia.

Principium cognitionis mysterii unice est revelatio Dei per Spiritum Sanctum: « nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum ». Unde animalis homo, quia principium cognitionis videlicet principium supernaturale ei deest, « non percipit ea quae sunt Spiritus Dei, stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur » (1). Igitur talis ignoratio omnimoda non solum est factum velut *per accidens*, sed ex *rei natura*, ex intellectus naturalis improprietate et ex supereminenti ordine harum veritatum. Pertinent enim veritates ad *profunda Dei*, quorum cognitione Deo soli naturalis est. Nam sicut alibi creatio (vid. Tract. de Incarn. th. IV.), ita hic cognitione horum profundorum Dei exhibetur velut attributum et nota divinitatis. « *Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei*. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quae Dei sunt, nemo cognovit nisi *Spiritus Dei* » v. 10, 11. Est hic apostolicus commentarius ad locum, quem citat, Isaiae. Quod dicit Apostolus: « nemo cognovit nisi Spiritus Dei », hoc idem propheta ait alias verbis: « a saeculo non audierunt, neque auribus percepserunt, oculus non vidit, *Deus absque te* » (2); i. e. nemo cognovit nisi Deus. Eodem fere modo de creatione et gubernatione supra omnia Deo propria loquitor idem propheta: « *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens caelos etc. et nullus tecum* » Is. XLIV. 24. XXXVII. 16. XLV. 5. sqq.

Quare mysteria dicuntur esse non solum supra rationem humanam, sed simpliciter supra cognitionem naturalem cuiuscunquam intellectus creati. « Quod dicit (Apostolus) huius-

(1) Πνευματικος ἀνθρωπος, verum indicium de illis non potest esse nisi per principium supernaturale; hoc namque sensu πνευματικος et φυλικος opponi supra diximus.

(2) Apud Isaiam et Paulum in verbis est ea diversitas, quae concurrunt diversitatibus utrinque Testamenti, et qualcum etiam alibi citationes in novo Testamento ex veteri prae se ferunt (e. g. Matth. II. 6.; Marc. I. 2. cf. Tract. de Incarn. th. VI.). Quod propheta de Messia et de bonis temporis futuri novique Testamenti dicit *expectantibus te*; Apostolus de complementi praesenti dicit *diligentibus te*; quod propheta ait obscurius: *nemo cognovit, Deus absque te*; id Apostolus explicat clarius in sequentibus de revelatione per Spiritum Sanctum.

modi est: antequam Spiritu frueremur et ineffabilia disseremus, nec ex nobis nec ex prophetis quisquam ea cogitavit. Quomodo enim, cum nec angeli quidem ipsa noscent? Quid enim, inquit, dicendum est de principibus huius saeculi, cum nullus homo, neque supernae potestates ea scirent?... Quapropter illo opus habuimus doctore, qui haec clare sciret. Spiritus enim omnia, inquit, scrutatur, etiam profunda Dei » Chrysost. l. c. n. 3. 4.

Constat itaque non solum esse in infinito rationes supra intellectum finitum, et nominatim supra intellectum humanum in tota perfectione naturali consideratum; sed esse huiusmodi superrationales veritates aliquas revelatas a Spiritu Sancto, qui solus eas naturaliter novit.

2º. Haec res et veritates, quae ab Apostolo dicuntur « profunda Dei » τὰ βαθη τὸν θεον in oppositione ad « notum Dei » τὸ γνωστὸν τὸν θεον (Rom. I. 19.), in contextu directe et explicite dicuntur mysteria redemptiois, in his autem primo loco Christus ipse « Dei virtus et Dei sapientia » (ib. I. 24.), ut iam satis declaravimus. Igitur profunda Dei quae solus Spiritus scrutatur, non tantummodo sunt libera consilia et opera sanctificationis ad extra; sed in intima radice hominum consiliorium sanctificantur, profunda Dei, quae « in cor hominis non ascenderunt », « quae a saeculo non audiuerunt neque percepserunt, Deus absque te », « quae nemo cognovit, nisi Spiritus Dei », sunt etiam et quidem primo loco ipsae relationes internae, Pater, Filius, et Spiritus Sanctus.

Haec tam diserta doctrina Apostoli de improprio intellectus creati ad mysteria prae oculis habenda est, ut melius intelligatur ordo superrationalis in illis locis, ubi directe de relationibus ac personis divinis sermo est:

Matth. XI. 25-27. cf. Lue. X. 21-22.

Confiteor tibi Pater, Domine coeli et ^{1. Cor. I. 19-22.} terrae, quia abscondisti haec a sapientibus ^{26; II. 8. 14.} et prudentibus (ἀπό σοφῶν καὶ συνέτων),

et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quoniam sic fuit placitum ante te (ότι οὐτος ^{1. Cor. I. 18. 24.} εγενέτο εὐδοκία ἐμπροσθετος σου). ^{27.30; II. 4. 5.}

Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.
Et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui vo-
} 1. Cor. II. 9-11.

Sensu eodem s. Ioannes I. 18. concludit doctrinam de Deo Verbo: « Deum nemo vidit umquam (1. Cor. II. 9. 11.); unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit » εἰπών εἰς την πόλην (1. Cor. II. 10.). Apertum est, per incisum « nemo novit, nisi cui Filius voluerit revelare », sicut penes Paulum per alterum parallelum: « nemo cognovit nisi Spiritus Dei ; nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum », ex scopo immediato quidem excludi cognoscibilitatem per vires rationis humanae; attamen ex indicatione scientiae naturalis, quae sit soli Deo Patri , Filio , Spiritui Sancto propria, et ex universalitate negationis ac oppositionis personarum divinarum ad creaturam universam manifesto excluditur cognitionis naturalis eiusvis intellectus creati. In particula « nemo nisi Pater », « nemo nisi Filius », « nemo nisi Spiritus Dei » opponi Deum creaturis non vero personas sibi invicem, per se patet ex unitate essentialis divinae in personis. « Si simpliciter dixisset nemo, multi ex auditibus id de natura tantum nostra dictum putassent; iam vero cum postquam dixit nemo, addat nisi Filius, hoc unigeniti adiectione omnem creaturam exclusit.... Illud nemo semper ad creaturarum tantummodo secretionem ponitur; nec si de Patre dicatur, Filium removet, nec si de Filio, Spiritum Sanctum excludit » Chrysost. hom. V. n. 1 de Incomprehens. T. I. p. 481.

II. « Profunda Dei » veritatemque revelatam distinctarum personarum quae sunt unus Deus, esse supra naturalem facultatem cuiusvis intellectus creati et nominatim supra naturalem rationem humanam, ss. Patres quavis actante supposuerunt aut diserte vindicarunt velut certissimum.

1º. SS. Doctores vindicantes veritatem adversus haereticos, ipsique haereticos omnes consentiebant, doctrinam de Trinitate ut catholica Ecclesia eam proponit, humanae ratione intelligi non posse. Sicut vero Patres insistebant revelationi, atque a Deo solo de se ipso loquente discendum esse

aiebant, ac fide credendum mysterium, quod est supra rationem nostram; ita vicissim haeretici, quod ratione intelligi non posset, traduebant velut contrarium rationi, et propterea sensum revelationis accommodabant ad normam notionum mere rationalium. Patres revelationi auctoritate confirmatae, traditae, declaratae humanam rationem, philosophiam professioni fidei subiiciendam esse consentiebant, iuxta doctrinam Apostoli: « consilia (οὐτικούς) destruentes et omnem altitudinem extollentes se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi » (ξιγχλωτίζοντες πάνα νοησίς εἰς ὑπάκουον τοῦ Χριστοῦ) 2. Cor. X. 5. Haeretici sin minus verbis certe factis contendebant ordine inverso subiicere revelationem et fidem rationi ac philosophiae tamquam supremae normae interpretationis, non solum sensu *negativo* postulatae non repugnantiae, sed etiam sensu *positivo* perspectae congruentiae.

Iam II. et III. saeculo monarchianis causa negandi tres distinctas personas non erat alia, quam quod ratione intelligi non possit unitas Dei simul cum Trinitate personarum. Patres vero non iam ratione sed unice appellabant ad revelationem in Scriptura, in tradito ab Apostolis symbolo, in professione et consensione totius Ecclesiae manifestam, demonstrabant utramque veritatem aequa credendam esse, quia aequa a Deo revelata est. Concedeant vero, a nobis non nisi Deo docente veritatem hanc cognosci; neque supposita etiam revelatione intelligi in se ipsa posse. Sic e. g. Patres synodi Antiochenae docebant contra Paulum Samosatenum. « Decrevimus fidem scripto edere, quam a principio accepimus et traditam habemus ac custoditam in catholicis sanctis Ecclesiis usque ad hodiernam diem secundum successionem ab Apostolis... Quoniam Deus est ingenitus, unus.... quem nullus hominum vidiit neque videre potest; cuius gloriam seu magnitudinem sicut est, digne veritate cogitare vel enarrare humanae naturae est impossibile (ἀνθρώπινη φύσις ἀνέπικτο); notionem vero eius utcumque mediocrem revelante Filio habere nobis sufficiat oportet, sicut ipse dicit: nemo novit Patrem nisi Filius, et cui Filius

revelaverit. Hunc autem Filium genitum... non praecognitione sed essentia et hypostasi Deum, cum in veteri et novo Testamento cognoverimus, confitemur et praedicamus. Qui autem contradicit, credere se et confiteri Filium Dei non esse Deum ante constitutionem mundi, dicitque duos praedicari Deos, si Filius Dei Deus praedicitur, hunc indicamus alienum ab ecclesiastica regula » ep. ad Paul. Samos. (Opp. Dionysii Alex. pag. 281.).

Maxime vero in diurno bello totius Ecclesiae adversus Arianos ac nominatis adversus Eunomianos, superrationalitas mysterii a ss. Patribus tradita est et vindicata velut fundamentum ad defensionem et genuinam explicationem doctrinae revelatae de SS. Trinitate. Vidimus in Tractatu de Deo (th. X.), quam acriter Eunomiani plenam cognitionem et comprehensionem divinae essentiae sibi vindicaverint, et quam sollicite Patres omnes contra hunc errorrem demonstraverint ex ipsa rei natura, non nisi notionibus analogicis a nobis concepi aliquatenus posse, quid Deus sit. Videri posset habeat disputatione nihil pertinere ad id, quod nunc agimus. At vero scopus directus haereticorum erat exclusio mysterii SS. Trinitatis. Ipsi haeretici non minus quam Patres catholici perspectus habebant, a nobis intelligi non posse divinam essentiam ita, ut tres similares personas inter se distinctas et cum eadem simplicissima essentia identificatas ratione intelligamus. Unde si ratione perfecte intelligeremus divinam essentiam ut in se est, quemadmodum illi asserebant, eo ipso divinae essentiae nihil aliud conveniret, nisi quod nos in ea intelligeremus. Cum vero nullatenus ratione intelligamus unam simplicissimam essentiam in tribus realiter inter se distinctis personis, consequens erat, ut non modo Trinitas negaretur, sed etiam haeretici ex eodem illo principio perfectae comprehensiones divinae naturae sua reperient argumenta ad demonstrandum, nec esse nec posse esse personarum Trinitatem, qualem Ecclesia catholica profiteretur.

Hinc Patres omnes s. Basilius et Gregorius Nyssenus in libris contra Eunomium, Gregorius Nazianzenus in orationibus de Theologia (nominativum in 1° theologica, quae est

or. 28. al. 34.), Cyrilus Hierosol. Cateches. VI, Epiphanius haeres. LXXVI., Chrysostomus¹ in homiliis quinque de incomprehensibili Dei natura, Cyrilus Alex. in Thesauro illam assertionem de comprehensione divinae naturae tum ex documentis doctrinæ christianæ tum ex ratione ipsa absurdam esse convincent, ut viam complanent ad explicationem doctrinæ revelatae de SS. Trinitate. Consentunt enim Patres, ut diximus, cum haereticis eatenus, quod factentur et imo impense contendunt, Trinitatem personarum unius essentiae non posse lumine rationis intelligi. Sicut ergo haeretici ex sua illa perfecta divinae essentiae secundum totam rationem divini *Esse* intellectione negabant veritatem Trinitatis utpote non comprehensa in illa intellectione rationali, totamque disputationem non iam ad doctrinam in Scripturis contentam et in perpetua traditione ac professione Ecclesiae explicatam, sed, ut Patres concurrunt, «ad syllogismos» et ad philosophiam deducebant; ita ss. Doctores subverso illo fundamento, et imperfectione cognitionis nostræ relate ad ipsam divinam naturam ac essentiam demonstrata effecerunt, ut superrationalitas mysterii SS. Trinitatis iam non posset adferri velut causa negationis, nec amplius possent haeretici eo, quod est *supra intellectum*, concludere esse *contra rationem*. Ita demonstratio, quod nobis divina essentia non est intelligibilis ut in se est, simul erat demonstratio, non ex philosophia et notionibus mere rationalibus cum haereticis, sed unice ex revelatione Dei ipsius cum Ecclesia et ab Ecclesia discendum esse, quid de personis divinis non tam ratione intelligendum quam fide credendum sit. Patribus itaque superrationalitas mysterii non modo certa est, sed habent eam ut necessariam praesuppositionem, sine qua integritas fidei et explicatio sincera dogmati consistere nequeat.

2°. Ad abundantiam describo pauca testimonia specialia, ut sententia Patrum ex dictis iam certissima distinctius pateat. «Quia nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui Filius revelaverit, idcirco Sancti, quibus Filius revelavit, imaginem quamdam

nobilis ex visibilibus tradiderunt, cum dicunt; splendor gloriae et figura substantiae eius; et iterum: apud te fons vitae, in lumine tuo videbimus lumen.... Haec autem exempla licet levia sint et admodum obscura ad id quod cupimus, exprimendum, potest tamen ex illis cognosci aliquid quod sit supra humanam naturam, nec Filii generationem nostræ esse similem..... Cum Scriptura has habeat imagines, absurdum est et valde impium, velle ex aliis de Domino notitiam querere, quae non scripta sunt nec ad pietatem aliquem ordinem habent » Athan. de decret. Nic. n. 12. «Haec veritas est sacramentum Dei, hoc imperspicibilis naturæ nomen in Patre. Deus invisibilis, ineffabilis, infinitus, ad quem eloquendum sermo sileat, et investigandum mens hebetur, et complectendum intelligentia coaretur..... Soli Filio notus, quia Patrem nemo novit nisi Filius.... Et quia Patrem nemo novit nisi Filius, de Patre una cum revelante Filio, qui solus testis fidelis est, sentianus » Hilar. de Trin. I.II.n. 6. cf. n. 9. 10. «Deus ingenitus, et ex ipso genitus, et Spiritus Sanctus procedens... Neque cum rebus universis quidquam commune habet, neque quispiam cum ipso communicat dignitate; prætervolant enim et cedunt omnia (si ratio ex iis velit intellectu colligere), et pro ratiociniis totam causam relinquunt verbo doctrinali in divina Scriptura, quo dicitur: nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius, et cui revelaverit. Revelat autem per Spiritum Sanctum non iis, qui syllogismis ipsum intelligere volunt, sed sincere et perfecte in ipsum creditibus» (1) Epiph. haeres. LXXVI. ad cap. VII. Aetii (T. I. p. 943.) «Quoties humanæ conditionis infirmitas, semetipsam protinus cognitura, fines molitor aliquatenus suæ paucitatis excedere, atque celestis inluminatio praegnata conceptu (h. e. supposita revelatione et gratia) conditoris sui ac redemptoris inqui-

(1) Πάντες γάρ παρισταται, και καταλαμπουσει πάσαν αίτιαν συλλογήστηκεν το ἄπο της θείας γραφές διδασκαλίων λόγων, τη οὐδέποτε αἴσια τον μίον εἰ μη ὁ πατέρας, οὐδὲ τον πατέρα οἱ μη ὁ νεός, και ω̄ν ἀποκαλύψθει ἀποκαλύπτει δὲ δι' ἄρρων πνευμάτως, οὐ τοις αἵτοις συλλογίζομενοι, ἀλλὰ τοις εἰς αὐτὸν γνήσιος και τέλειος πεπιστευκότι.

sitionem coepit parturire, sola (non utique *sola* simpliciter, sed in comparatione cum Deo absolute spectato), quantum arbitror immutabilis illa sempiternitas Trinitatis reperiatur incomprehensibilitatis digna miraculo, quae sic excedit omne quod cogitare vel sapere possumus, sicut superat omne quod sumus. Fulgent. ad Trasimund. I. II. c. 1. « Sola vero se potest Trinitas revelare, quia sola se plene potest ipsa Trinitas nosse, et quantum se dederit agnoscendam, tantum se condonat revelandam » ib. c. 10. Ad summam si de intelligentia propria quaeritur, Patrum sensus hic redit: « de mysterio Trinitatis recta confessio est ignoratio scientiae » Hieronym. Proem. ad I. XVIII. in Is.

Cf. Athanas. in illud: omnia mihi tradita sunt n. 5. 6. (T. I. p. 107.); Basil. contr. Eunom. I. I. n. 14.; Gregor. Naz. or. 20. (al. 29.) n. 10-12.; or. 29. (al. 35.) n. 8.; or. 31. (al. 37.) n. 33.; Cyril. Hier. Catech. VI. n. 6.; Chrysost. de Incompreh. hom. V. n. 1.

Praeterea ne testimonia Scripturae et Patrum in aliud sensum deflectamus, accedit consensus veterum theologorum, qui omnes cum Magistro I. dist. 3.; et S. Th. I. q. 32. a. 1. non opinando sed velut principium certum et constans defendant mysterii huius eminentiam supra rationem. Vide de hac re Suarez I. I. c. 11. 12; Vasquez in I. P. disp. 133. et ibi citatos theologos.

III. Praestructo fundamento theologicō, possumus iam ex ipso modo nostrae cognitionis et ex rei cognoscendas ininde ostendere superrationalitatem mysterii.

Divinas perfectiones, seu *quid Deus sit*, lumine rationis cognoscere non possumus, nisi vel *a posteriori* concludendo ex imperfectionibus et perfectionibus praecognitis creaturarum (tum materialium tum spiritualium) ad Deum tamquam ab effectu ad causam, vel quodammodo *a priori* (1)

(1) Quia de divinis argumentum proprio et simpliciter *a priori* non datur, ideo Raymundus Lullius appellavit hoc *argumentum asquiparantiae* seu ab *aequalibus*, quod Suarez (I. I. c. 11. n. 7.) non videtur in genuino sensu Lulli intellexisse. Is enim non ex *similibus*, ut putat Suarez, sed ex *perfectione absolutae bonitatis* progrederetur ad cognoscendam et demonstrandam Trinitatem personarum.

h. e. a praecognita in confuso absoluta perfectione Dei progrediendo ad *perfectiones explicite et distincte cognoscendas*, aut (quod fere eodem reddit) ab una *perfectione praecognita* progrediendo ad cognoscendam aliam (ratione seu cognitione nostra distinctam): « quidquid ratio naturalis ostendit de Deo, habetur vel *ex ratione principii* (h. e. quatenus est causa suprema), vel *ex ratione summae perfectionis* » (h. e. *ex praef intellecta summa perfectione Dei in confuso*, progrediendo ad intelligentiam perfectionum singularium) Pallavic. Curs. theol. de Deo c. 1. n. 3. Hoe principium est omnino evidens pro quavis *mediata cognitione* Dei lumine rationis acquirenda, adeoque valet quod rationale cognitionem Trinitatis in omni sententia, quamcumque separari de naturali cognitione Dei, nisi forte absurdē nostro intellectui naturalis diceretur *immediata intutio* Dei, ut trinus est personis. Hoc enim secluso etiam illi, qui ideam Dei congenitam nostro intellectui, vel *immediata intuitionem Entis divini* (1) sibi persuaserunt, omnes fateantur oportet, uno vel altero ex duobus modis indicatis, a praecognitis inquam creaturis vel a praecognitis perfectionibus Dei absolutis pervenientem esse ad cognitionem Trinitatis personarum, si ad eam solo lumine rationis perveniri potest. Immo idem principium universale est et non solum prae humano sed prae quovis intellectu aequo evidens, cui *immediata intutio internarum relationum* Dei non sit naturalis. Talis autem intutio cum soli intellectui divino naturalis sit, intellectui autem creato saltem omni nunc existenti (angelico et humano), ut theologicē constat, ex sua natura non conveniat; immo ea videatur esse supra naturam cuiusvis possibilis creaturæ,

(1) Nobis quidem persunas est, non posse consistere immediatam intuitionem Entis divini in se ipso, quia eadem esset intutio etiam personarum divinarum, et ideo (inter ceteras rationes) negamus illam *entis divini intuitionem*. Sed qui illam sibi vindicant, assertur esse intuitionem immediatam quidem, verum *Entis divini* cum abstractione a perfectionibus et multo magis a distinctis personis. Consentunt ergo illi nobiscum in eo, quod cognitionis naturalis personarum, si daretur, non posset esse nisi medita; hoc vero posito, nulla alia patet via præter alteraram, quam indicavimus. (Cf. Tract. de Deo th. X. XXIV.).

ut ex principiis certis deduci potest (Tract. de Deo th. XIV. cf. s. Th. 1. q. 12. a. 4.; verit. q. 8. a. 4.; contr. gent. III. c. 52.); consequitur, universum lumine naturali intellectus creati cognitionem Trinitatis personarum divinarum vel nullo modo vel alterutro ex modis indicatis assequendam esse.

Atqui 1°. internae processiones in Deo et distinctae tres personae non possunt lumine rationis cognosci et demonstrari ex praecognitis creaturis seu a posteriori concludendo ab effectu ad causam. Ex praecognita existentia contingente creaturarum, ex earum perfectionibus et ordine ac directione ad finem ratio intelligit existentiam entis in sua existentia necessarii, intelligentis et sapientis, volentis ac boni, omnipotens etc., quia existentia creaturarum contingentium sine existente tali ente necessario intelligitur repugnare. Unde ad Deum unum natura et trinum personis intelligendum hoc modo ex consideratione creaturarum, necesse foret in creaturis sive spiritualibus sive materialibus sive seorsum singulis sive omnibus simul consideratis perspicere aliquid, quod intelligeretur repugnare, nisi tres sint personae unus Deus. Atqui evidens est, nihil huiusmodi in creaturis esse aut esse posse. Creatrae enim quaevis actu sunt, quatenus et quomodo Deus omnipotens, infinite sapiens, infinite bonus eas vult existere; nec ultra attributa absoluta quidquam lumine rationis intelligi potest in Deo necessarium, ut sit causa creaturarum. Attributa vero absoluta sunt Dei quatenus unus est, aequa plena, si consideretur una persona, ac quando supponatur et considerantur tres personae distinctae. Aliis verbis idem dici potest, Deus ad extra operatur, quatenus unus est essentia, non vero ut ad intra sunt processiones ac relations mutuae generantis, geniti, procedentis. Hoc autem ipso repugnat ex creaturis tamquam effectu intelligere, causam esse tres personas invicem distinctas non vero unam, sicut una est essentia. « Omne illud, quod in divinis causalitatibus habet, ad essentiam pertinet, cum Deus per essentiam suam sit causa rerum. Propria autem personarum sunt relations, quibus personae non ad creaturas sed ad se invicem refe-

runtur. Unde naturali cognitione in propria personarum devenire non possumus » S.Th. de verit. q. 10.a.13.; 1. q. 32. a. 1.; 1. dist. 3. q. 1. a. 4.; in Boet. Trin. Proem. q. 1. a. 4.

2°. Remaneret ergo, ut a consideratione absolutorum attributorum, quae « per ea quae facta sunt intellecta compiciuntur, » adeoque quodammodo *a priori* ratio pertinget ad intellectionem et demonstrationem Trinitatis personarum. Hoc modo ens *necessarium* est rationi fundamentum intelligendi ac demonstrandi plenitudinem perfectionis absolute, atque inde ulterius infertur unitas Dei ac repugnantia multiplicationis naturae divinae, et sic porro alia attributa ex aliis praaintellectis possunt deduci et distincte intelligi. At quamdiu divinam essentiam solum analogicis notionibus derivatis ex praecognitis perfectionibus creaturarum h. e. cognitione abstractiva, non autem ut *in se est*, intelligimus, repugnat ut ex essentia una simplicissima Dei et attributis absolutis, quae sunt ipsa eadem essentia sub alio et alio conceptu nostro analogico apprehensa, perveniat ad cognoscendas ac demonstrandas tres realiter distinctas personas unius essentiae. Hinc est, ut supra diximus, quod ss. Patres censurunt eadem ratione, qua adversus Eunomianos ostenditur essentia divina lumine rationis non intelligibilis ut *in se est*, simul demonstratam esse superrationalitatem mysterii SS. Trinitatis. Haec enim duo mutuo inferuntur: essentia divina cognoscitur immediate *in se ipsa*, et idea ut *est in se*; ergo cognoscitur personarum Trinitas, quae realiter sunt ipsa divina essentia. ViciSSim: essentia divina non cognoscitur *ut in se est*, sed notionibus analogicis derivatis ex praaintellectis perfectionibus creatis; ergo lumine rationis nec intelligitur nec potest intelligi, unam essentiam absolutam simul esse tres personas relatives inter se realiter distinctas.

Same ad intellectionem trium personarum distinctarum principium ac fundamentum cognitionis esse deberet essentia divina praecognita vel sub formalis ratione infiniti, vel sub formalis ratione unius aut plurimum attributorum (puta sapientias, bonitatis etc.), vel sub formalis ratione actuum vitae internae (intellectionis et dilectionis), vel (ne accu-

sari possit defectus plenae inductionis) sub quavis tandem formalitate lumine rationis intelligibili. Atqui repugnat, ut essentia sub aliqua vel sub omnibus his rationibus sit principium cognitionis demonstrans distinctas personas, quamdiu essentia non ut *in se est*, sed ex analogia creaturarum cognoscitur.

Etenim infinitum *Esse* et attributa quaevis absoluta seu rationes formales, sub quibus illud idem *Esse* lumine rationis concepi potest, intelligimus ut unum non multiplicabile, simplicissimum et indistinctum; quod autem idem *Esse* ex interna sua ratione exigat trinam eamque relativam subsistentiam, h. e. ut eadem infinita essentia sit Pater et Filius et Spiritus Sanctus solis relationibus inter se distincti, et tres relativi subsistentes, id ex infinite vel quavis absolute perfectione, ut lumine rationis ex creaturis cognoscibilis est, deduci nullo modo potest. Causa est, quia nulla datur aut a nobis intelligi potest perfectio creata vel creabilis exhibens analogiam perfectionis absolutae, quae in se una exigat subsistentiam relativam et multiplicationem subsistentium.

Quod dicimus de infinitate essentiae et de attributis, valet aequae etiam de actibus seu potius de actu intellectionis et dilectionis, qui utique est attributum divinum ac proinde, ut diximus, non est aliud quam ipsamet divina substantia seu absoluta essentia apprehensa a nobis sub formaliter conceptu intellectus aut voluntatis. In creatis intellectio et volitio actualis est quidem necessario aliquid productum ab ipso spiritu intelligenti et volente, inde tamen solo lumine rationis nullatenus conicere nedum demonstrare possemus in Deo Verbum et amorem productum cum reali distinctione trium, qui sint unus Deus. Quod enim intellectio et volitio in creatis est *producta* a spiritu, id consequitur ex limitatione perfectionis, quia substantia spiritus non est ipsum *intelligere* et ipsum *diligere*; sed spiritus est *in potentia* ad actum, et actus non est ipsa substantia spiritus sed perficiens modificatio substantiae. Ubi vero infinita et vi infinitatis omnino simplex essentia est ipsamet intellectio et volitio sine ulla reali distinctione

actus et essentiae, ibi profecto non possumus lumine rationis intelligere Verbum et amorem esse tum unam summam rem absolutam h. e. realiter ipsam essentiam, tum sub formaliter ratione, quatenus sint termini intellectionis et dilectionis, esse Verbum genitum et amorem procedentem processione reali ita, ut realis sit distinctio generantis, geniti, et procedentis.

3ro. Immo vero propterea, quod universus ordo creatus ex quo ad divinas perfectiones analogice intelligendas ascendimus, nullum praebet fundamentum, nullam analogiam (revelatione non supposita) ad formandum conceptum substantiae unius absolute subsistentis tribus relationibus ita, ut sint tres distincti unius numero essentiae; propterea, inquam, non solum rei existentia et obiectiva veritas ratione naturali est indemonstrabilis, sed neque conceptum rei velut possibilis formare possemus.

Hinc consequitur magnum discrimen in modo, quo attributa absoluta et quo, supposita etiam revelatione, concepimus personas unius essentiae invicem relativas et inter se distinctas. Deum sapientem, bonum etc. possumus concepere notionibus analogicis ex praecognitis perfectionibus creaturarum, atque ideo in modo nostri conceptus est quidem imperfectio et velut quaedam compositio divinae essentiae et eam afficiens attributi; sed hanc conceptui adhaerentem imperfectiōnē facile corrigitur iudicio ex principio certis etiam lumine rationis cognitis. At quando personam divinam volumus concepere solo lumine rationis ex praecognitis perfectionibus creatis, conceptus semper erit ut personae absoluta, atque ideo ut unius non minus quam una est essentia, nec ullum suppetit principium mere rationale, quo modus hic concipiendi corrigitur iudicio *ex lumine rationis*.

Quando vero ex revelatione novimus, tres esse realiter distinctas personas unius essentiae absolute, atque ideo personas esse relatives, sola nimurum relatione non autem aliquo absoluto distinctas, personam relativam numquam sub una sed necessario sub duplicitate tunc absoluti tum relativi concepimus. Unde imperfectus hic modus con-

cipiendi sane indiget correctione per iudicium, quo iudicemus, ipsum absolutum esse simul relativum, h. e. ipsam essentiam realiter esse Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. At sicut notionem *personae relativaे* habemus ex sola revelatione, ita et hoc iudicium non est ex principiis mere rationalibus, sed est *iudicium fidei* ex iis, quae revelatione sola nobis immotescunt.

Ex his omnibus satis constat, dogma SS. Trinitatis, ut a Deo revelatum est; esse supra rationem tum quoad veritatem existentiae (*an sit*), tum quoad ipsum analogicum conceptum (*quid sit*). Hoc autem utrumque non solum ante revelationem sed etiam supposita revelatione mysterii, ut illa in praesenti vita conceditur, verum manet. « Quoniam divinae revelationis radius ad nos pervenit secundum modum nostrum, hinc quamvis per revelationem elevemur ad aliquid cognoscendum, quod alias nobis esset ignotum, non tamen ad hoc, ut alio modo cognoscamus nisi per sensibilia » (seu generalius secundum modum nostrum). S. Th. in Boet. lect. II. q. 2. a. 3.

THESS XVIII.

De fallacia et periculo tentaminum ad demonstrationem mere rationalem mysterii.

« Ex demonstrata proprietate mysterii consequitur, in ratione nationibus omnibus, quae velut mare philosophicae mysterii demonstrationes iactantur, saltem vim demonstrandi deficeret, vel insuper dogma ipsum revelatum perverti et in alienum sensum detorqueret, quod vitium utrumque in recentiorum quorundam speculationibus convincit. »

Ex iis quea in superiori thesi demonstravimus, certum est, revelatam veritatem SS. Trinitatis esse supra vim intelligendi humanam, ita ut nec cognitio veritatis *an sit* nec conceptus rei *quid sit*, ex sola ratione et principiis rationalibus hauriri possit, sed tum *conceptus apprehensionis* tum *iudicium consensionis* immitatur revelationi Spiritus Dei, qui scrutatur profunda Dei. Hinc facile patet, quid sit consequens, si homines negato vel neglecto hoc principio methodico (si ita loqui fas est), negata nimurum emi-

nentia mysterii supra vim intelligendi, praesumant ipsi sua ratione scrutari profunda Dei. Vel id instituitur ita, ut vero conceptu rei demonstrandae ex revelatione supposito praetendatur solummodo demonstratio existentiae, vel ita ut tum conceptus rei tum veritas existentiae deducatur ex solis principiis ratione perspectis. In priori hypothesi necessario vel fundamenta demonstrationis erunt veritates revelatae et ex sola revelatione cognitae, vel consequentia erit saltem illegitima, quia nullae sunt veritates sive de Deo sive de creaturis solo lumine rationis cognoscibles, ex quibus legitime inferatur, Deum esse unum et trinum. In altera hypothesi necessario ipsa notio Trinitatis, ut a Deo revelata est, pervertetur, quia ad conceptum personarum, quae solis relationibus inter se realiter distinctae et cum una numero essentia absolute identificatae sint, solo lumine rationis perveniri non potest. Hoc autem inde est, quia non solum in omnibus, quae intellectu nostro percipimus, pro numero personarum seu suppositorum multiplicantur existentiae saltem numero distinctae; sed etiam quia nullum est principium rationale, ex quo multiplicationem personarum in una numero essentia ut possibilem *positive* intelligere valeamus.

Quare ea, quae praetenduntur demonstratio, vel non est mere rationalis et philosophica sed demonstratio theologica ex principiis revelatis, de qua inferius dicemus; vel est demonstratio nulla; vel insuper (ut semper necessario accedit, si praesumitur demonstratio mere rationalis, h. e. tum quoad conceptum *quid sit*, tum quoad veritatem *an sit*) ipsum dogma revelatum pervertitur et in alienum sensum detorqueret. Hoc utrumque allatis aliquot tentaminibus recentiorum ipsis oculis subicere utile visum est, ut quod universum constat ex doctrina et ex principiis theoreticis, exhibeat etiam spectabilius in factis licet solum singulibus.

I. Vitium itaque minus sed ex rei natura inseparabile in huiusmodi experimentis est inanitas demonstrationis. Inde vero sequitur illud, quod ait s. Thomas: « qui probare nititur Trinitatem personarum naturali ratione, fidei duplicitate derogat. Primo quidem quantum ad dignitatem ipsius